

Палінчак Микола Михайлович,
*доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародної політики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Стебляк Діана Михайлівна,
*доктор філософії,
доцент кафедри міжнародної політики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Стойка Олеся Ярославівна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДНОСИН ШКОЛИ ТА ЦЕРКВИ У США

POLITICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SCHOOL AND THE CHURCH IN THE USA

Релігійний фактор є вагомим у США. Перша поправка до Конституції США та Чотирнадцята поправка до Конституції США забезпечують та проголошують релігійну свободу у всій країні. Релігійні організації є впливовими інституціями. Одним з найбільш дискусійних питань у сфері державно-церковних відносин у США є регулювання державно-церковних відносин у сфері освіти, а саме в школі. Верховний суд Сполучених Штатів і федеральні суди постійно заявляли, що організована школами молитва під час звичайних шкільних годин і читання Біблії в релігійних цілях є неконституційними. Ці проблеми спричинили безліч судових процесів, зосереджених на відносинах між церквою та державою. Релігійна свобода стала предметом постійних судових суперечок. Серед яких: *Engel v. Vitale*, 370 U.S. 421 (1962), *Lee v. Weisman*, 505 U.S. 577, 599 (1992), *Wallace v. Jaffree*, 472 U.S. 38 (1985), *Elk Grove United School District v. Newdow*, *Epperson v. Arkansas*, *McCullum v. Board of Education*, *Zorach v. Clauson* (1952) та ін.

У статті проаналізовано справи «Енгель проти Віталє», «Шкільний округ міста Абінгтон проти Шемппа» та Лемон про Курцмана».

У статті проаналізовано статистичні дані дослідницького центру Gallup.

Законодавство США чітко розмежовує діяльність держави та церкви і церкви та школи. Церква та школа у США повинні бути відокремлені. Навчання релігії в школі повинно мати виключно світський характер. Вчителі не повинні очолювати чи організовувати молитви чи інші прояви релігійної діяльності на території школи. Водночас учні можуть вільно виражати свої релігійні вподобання, але це не повинно бути під керівництвом чи організовано працівниками школи.

Державно-церковні відносини у сфері шкільної освіти проаналізовані у статті. Досліджено особливості діяльності та відносин держави та церкви під час навчального процесу.

Ключові слова: церква, школа, США, релігія, судові справи, державно-церковні відносини.

The religious factor is important in the USA. The First Amendment to the United States Constitution and the Fourteenth Amendment to the United States Constitution guarantee and proclaim religious freedom throughout the country. The religious organizations are influential institutions. One of the most controversial issues in the field of state-church relations in the USA is the regulation of state-church relations in the field of education, namely in schools. The United States Supreme Court and federal courts have consistently held that school-organized prayer during regular school hours and the reading of the Bible for religion purposes are unconstitutional. These issues have given rise to numerous court cases focusing on the relationship between church and state. Religious freedom has become the subject of constant legal disputes.

Among which: *Engel v. Vitale*, 370 U.S. 421 (1962), *Lee v. Weisman*, 505 U.S. 577, 599 (1992), *Wallace v. Jaffree*, 472 U.S. 38 (1985), *Elk Grove United School District v. Newdow*, *Epperson v. Arkansas*, *McCullum v. Board of Education*, *Zorach v. Clauson* (1952), and others.

The cases “*Engel v. Vitale*”, “*Abington City School District v. Schempp*” and “*Lemon v. Kurtzman*” are analyzed in the article.

The statistical data of the Gallup research center is analyzed in the article.

US law clearly demarcates the activities of the state and the church, and the church and the school. Church and school in the US should be separate. Teaching religion at school should be exclusively secular in nature. Teachers should not lead or organize prayers or other religious activities on school grounds. At the same time, students are free to express their religious preferences, but this should not be directed or organized by school staff.

State-church relations in the field of school education are analyzed in the article. Peculiarities of activities and relations between the state and the church during the educational process have been investigated.

Key words: church, school, USA, religion, court cases, state-church relations.

Постановка проблеми. Протягом усієї історії країни десятки релігій знайшли своє місце у США. З огляду на це модель відокремлення держави і церкви є важливою для країни. Відокремлення держави і церкви гарантується Першою поправкою. «Перша поправка передбачає, що Конгрес не приймає законів, які б поважали встановлення релігії або забороняли її вільне сповідання. Він захищає свободу слова, преси, зібрань і право звертатися до уряду з проханням про відшкодування скарг» [7]. Згодом була прийнята Чотирнадцята поправка, яка передбачала: «Жоден штат не повинен ухвалювати або застосовувати будь-які закони, які обмежують привілеї чи імунітети громадян Сполучених Штатів, ...» [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних та зарубіжних учених досліджували державно-церковні відносини у США у сфері освіти, а саме школи. Вагомий внесок у дослідження цієї теми внесли дослідницький центр Pew Research та американський інститут суспільної думки Gallup.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – проаналізувати відносини держави та церкви у сфері освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Релігійний чинник завжди був вагомим у США і мав вплив на суспільні, політичні та економічні відносини в країні, не виключенням стала система освіти, а саме школа. Адже значна частина американців є віруючими, станом на 2022 р. – 81%, а релігійні організації та церкви мають вагомий вплив у країні (рис. 1).

Станом на 2020 р., згідно з опитуванням Gallup, 48% американців зазначили, що релігія «дуже важлива» у їхньому житті, 25% – «досить важлива» і 27% – «не дуже важлива» (рис. 2).

З огляду на це відносини держави і церкви регулюються багатьма нормативними документами в різних сферах, не виключенням стала і освітня.

Професор освіти Джилл Генріх зазначає, що два положення Конституції США задають вектори, по яких повинні рухатися релігійні організації у відносинах зі школами, по-перше, це

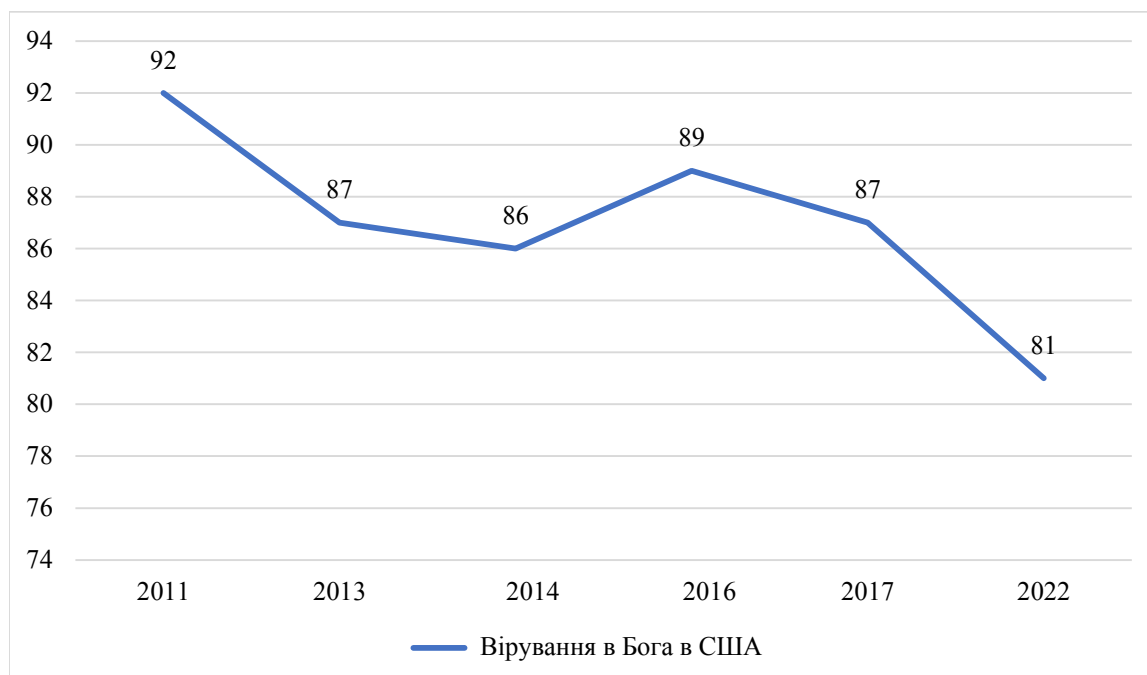

Рис. 1. Опитування Gallup «Чи віруєте Ви в Бога?»

Джерело: [3]

пункт про «прийняття», який забороняє прийняття будь-якої релігії. По-друге, пункт про свободу віросповідання, яка захищає право людини вільно сповідувати релігію [1]. Незважаючи на це, відносини держави та церкви у сфері освіти є суперечливим питанням, адже релігійні організації намагаються мати вагомий вплив на школи у США, виступають за щоденну молитву в школах та ін. І не дивно, що це зумовило безліч судових рішень у сфері відносин церква – школа у США. Серед яких: *Engel v. Vitale*, 370 U.S. 421 (1962), *Lee v. Weisman*, 505 U.S. 577, 599 (1992), *Wallace v. Jaffree*, 472 U.S. 38 (1985), *Elk Grove United School District v. Newdow*, *Epperson v. Arkansas*, *McCullum v. Board of Education*, *Zorach v. Clauson* (1952), та ін. [5, с. 87].

Суди у США чітко зазначили, що державні школи є «рукою держави», і таким чином не можуть перешкоджати релігії чи просувати її. Церква та держава, а отже, і школа повинні існувати окремо і не впливати одна на одну. Одна з найвагоміших справ, яка задала вектор відносин держави і церкви у сфері освіти, стала справа «Лемон проти Курцмана» (1971 р.), яку називають «лакмусовим папірцем», який судді використовують для вимірювання цього балансу. Цей випадок встановлює три критерії, яким повинні відповідати школи: вони не повинні нічого робити, щоб забороняти чи просувати певну релігію, вони

повинні керуватися світськими цілями і повинні оминати надмірну заплутаність [1].

Незважаючи на це, було багато питань та дискусій по цьому, що призвело до десятків судових справ за останні 70 років [1].

Відокремлення держави та церкви лежить в основі американської держави, яка стала місцем, де різні релігійні напрями могли знайти прихисток. З огляду на це ще в 1786 р. у Статуті Вірджинії було зазначено про свободу віросповідання. Автором був Т. Джефферсон, який цим актом надихнув та сформував гарантії релігійної свободи [2].

Згодом було прийнято низку законів та підзаконних актів, які регулювали державно-церковні відносини у сфері освіти.

Навчання в школах донедавна в більшості штатів починалося з молитви, читання біблійних притч залежно від релігії, але здебільшого у протестантській манері. Коли кількість католиків почала зростати, в кожному шкільному окрузі вирішувалось, буде це протестантська чи католицька версія [5, с. 88].

У певних частинах США регулярна молитва практикувалася до 1962 р., поки Верховний суд США не прийняв своє історичне рішення у справі «Енгель проти Вітале», в якій визнав її неконституційною. Суддя Хьюго Блек під час написання висновку Суду процитував пункт Першої поправки: «Це історичний факт, що сама практика складання

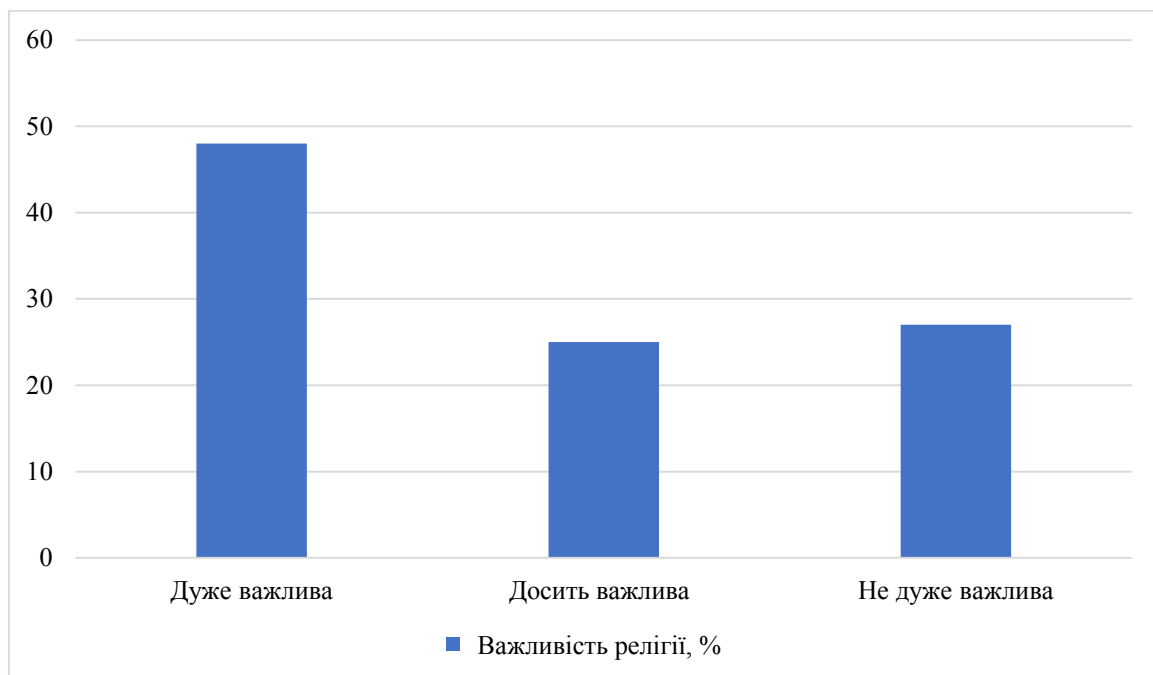

Рис. 2. Опитування Gallup «Важливість релігії для американців»

Джерело: [10]

державних молитов для релігійних служб була однією з причин, що спонукали багатьох наших перших колоністів ... шукати релігійної свободи ... Ні той факт, що молитва може бути конфесійно нейтральною, ані той факт, що її дотримання студентами є добровільним не може служити звільненню її від обмежень Пункту про заснування... Його перша і найбезпосередніша мета ґрунтувалася на вірі в те, що союз уряду та релігії має тенденцію руйнувати уряд та принижувати релігію... Таким чином, пункт про заснування є виразом принципу з боку засновників нашої Конституції, згідно з яким релігія є надто особистим, надто священним, надто святим...» [2].

Іншим вагомим випадком у судовій практиці була справа «Енгель проти Віталє». У справі «Енгель проти Віталє» Рада з питань освіти шкільного округу № 9 у Нью-Гайд-Парку, штат Нью-Йорк, постановила, що на початку кожного класу в присутності вчителя необхідно вимовляти молитву вголос кожен навчальний день. Батьки 10 школярів подали позов проти Департаменту освіти. У своєму рішенні Верховний суд справді визнав вимогу молитви неконституційною. Верховний суд, по суті, перекреслив конституційні лінії, постановивши, що державні школи, як частина «держави», більше не є місцем для сповідання релігії [2; 4].

Іншим вагомим прикладом було рішення у справі «Шкільний округ міста Абінгтон проти Шемпа». У 1963 р. Суд постановив, що читання

релігійних мотивів і читання молитви в державних школах у звичайний шкільний час є неконституційним [9, с. 2].

Результати цих двох справ визнали релігійні активності в державних школах неконституційними. «Ні держава, ні школа, ні вчитель не можуть проводити релігійні служби будь-якого типу в державних школах. Проте Суд стверджував, що вивчення Біблії як частини світської програми навчання її літературних та історичних цінностей не буде неконституційним» [9, с. 2].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Дискусія щодо державно-церковних відносин у сфері освіти не припиняються і в XXI ст. У опитуванні дослідницького центру Pew Research Center у представленій вибірці з понад 1800 підлітків (віком від 13 до 17 років) було поставлено питання про те, якою релігійною діяльністю вони займаються або бачать, як займаються інші учні протягом навчального дня. Опитування показало, що близько чотирьох із десяти підлітків, які відвідують державні школи, кажуть, що вони зазвичай («часто» чи «іноді») бачать, як інші учні моляться перед спортивними заходами у школі. Сюди входить близько половини підлітків-школярів, що живуть на півдні, де учні частіше, ніж учні інших регіонів, стають свідками та учасниками різних релігійних проявів у школі [6]. Високий рівень на півдні є тому, що там розміщений Біблійний пояс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ask the Expert: What does separation of church and state mean in America's public schools? URL: <https://news.cornellcollege.edu/2019/11/ask-expert-separation-church-state-mean-americas-public-schools-report/>.
2. Robert Longley. School Prayer: Separation of Church and State. URL: <https://www.thoughtco.com/separation-of-church-and-state-3572154>.
3. Jeffrey M. Jones. Belief in God in U.S. Dips to 81%, a New Low. URL: <https://news.gallup.com/poll/393737/belief-god-dips-new-low.aspx>.
4. Facts and Case Summary – Engel v. Vitale. URL: <https://www.uscourts.gov/educational-resources/educational-activities/facts-and-case-summary-engel-v-vitale>.
5. Стебляк Д.М. Церква та державні школи у США. *Регіональні студії*. № 16, 2019. С. 87–92. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30513/1/%D0%A6%D0%95%D0%A0%D0%9A%D0%92%D0%90%D0%A2%D0%90%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%86%D0%A8%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%A1%D0%A8%D0%90.pdf>.
6. For a Lot of American Teens, Religion Is a Regular Part of the Public School Day. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2019/10/03/for-a-lot-of-american-teens-religion-is-a-regular-part-of-the-public-school-day/>.
7. The Constitution. URL: <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/>.
8. Fourteenth Amendment Citizenship, Equal Protection, and Other Rights of Citizens. URL: <https://constitution.congress.gov/browse/amendment-14/#:~:text=No%20State%20shall%20make%20or,equal%20protection%20of%20the%20laws>.
9. Fred C. Lunenburg. Church-State Relations in Public Schools: Religious Influences and Accommodations. *Focus on colleges, universities, and schools*. Volume 5, Number 1, 2011. P. 1–4. URL: <http://www.nationalforum.com/Electronic%20Journal%20Volumes/Lunenburg,%20Fred%20C.%20Church-State%20Relations%20in%20Public%20Schools%20%20FOCUS%20V5%20N1%202011.pdf>.
10. Religiosity Largely Unaffected by Events of 2020 in U.S. URL: <https://news.gallup.com/poll/341957/religiosity-largely-unaffected-events-2020.aspx>.